No. ५३० घ

Title हरिविलास:

Author लोलिम्बराज:

Extent ~~२२~~ ११ Age ९९

Subject काव्यम्

हरिविलासः

५३० ११ पत्र

॥ हरिविलासः ॥

। श्री. लोलिम्बराजकविप्रणीतः ॥

कौतिकविसस्यभावंकविता अन्येरपरैः आनायासेन निर्दुःखेनेत्यर्थः

पूर्ववत् काव्यं रचनाकरोति अनेकवर्णं

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्रीविश्वेश्वरो जयति ॥ ॐ श्रीकृष्णाय परमात्मने नमः ॥ ॐ रचयति सहसा यश्चित्रमे

तत्प्रपंचं प्रथिममयति चेतद्यत्कौतुकेन ॥ अविदितमपरैस्तच्चंडमुंडादिनानादनुजदलनदक्षं ब्रह्म वस

वस्तमव्यात् ॥ १ ॥ यदपि मत्कविता गुणवर्जिता तदपि साधु मुदावहमेव भविष्यति इह निमित्तमिदं यदु

दीर्यते हरिकथा कलिकल्मषनाशिनी २ हे जनाः शृणुत मद्वचनं समस्ताः स्वर्गे सुधास्ति सुलभा

न तु सा भवद्भिः कुर्मस्तदत्र भवतामुपकारकारि काव्यामृतं पिबत तत्परमादरेण सुरासुरानुग्रह

निग्रहार्थं कृपाग्रहं विग्रहमादधानः श्रीकेशवः पूर्वमित्यनंदगोपालगेहाभरणी बभूव ४

अङ्घ्रिपल्लवरुचानुरंजिता रिङ्गता भगवता मुरद्विषः अंगनेषु निहिताः सितोपलाः पद्मरागप

दवीं प्रपेदिरे ५ परिस्फुरत्कैरवकोशकल्पः कृष्णस्य पाणौ नवनीतगोलः नीतां श्रियं याचि

तुमाननेन समागतश्चंद्र इवाबभासे ६ भगवति यदुनाथे नन्दसद्मावतीर्णे फलदलमुकुलश्रीः प्रावि

नासीर्वदासीत् ॥ प्रतिदिनमधिकाभूद्गोधनानां समृद्धिः क्षणमपि न बबाधे व्याधिराधिश्च कंचित् ७

सुकृतं किमकारि नंदपत्न्या किमु नन्दनवयं न तत्प्रतीमः विजहार जगद्गुरुर्यदंके नवपङ्केरुहलो

चनो मुकुन्दः ८ मुहुरिति विलपंती कुत्र पुत्रः प्रयातो द्रुतगतिर्विहितान्तः पर्यटंती समंतात् ॥ मद

कनमणिमहां नाविरन्नंदपत्नी स्फुटमपि घनकृष्णं बालकं कदाचित् ९ कस्यांश्चिदालिंगि

नृपाममणिनारचितां जानीयात् । यशोदा समूहकालवर्णं । कस्मिन्नपि

चित्यामित्यर्थः

एतादृशाया मृगाक्ष्या वक्त्रः

प्रत्यगं रसेन पूर्णायाः

तवालकायाः प्रतिप्रतीकं रसनिर्भरायाः कस्तूरिकालिप्तमिव प्रकामं वक्त्रो मृगाक्ष्याः क्षणमात्रमासी
त् १० मृगमदतिलकोस्य क्रीडतो ब्रह्मममध्येव्यरुचदमलेसान्द्रः स्वेदविन्दूतरस्यः उडुभिरिवनिरु
द्धो वक्त्रनक्षत्रमन्तुः कलितगिलनपोङ्कैः सैंहिकेयः समन्तात् ११ नंदस्थिदानंदमयस्यतस्य माया
तुरूपस्य परावरस्य आलिंगनाद्यत्सुखमापदंतत्तज्ज्ञानभाजोनुभवन्तिनान्ये १२ कंदुकद्वयम
तीवसुन्दरं राधिकारासिनिरीक्षितंमया रंतुमेवममतत्प्रदीयतांसब्रुवान्नितिवहूनहासयत्
१३ निर्गुणोपिगुणिनामगोचरैः स्वैर्गुणैर्जगदिदं चराचरम् मोहयन्विजयतेस्मगोकुलेगोपिका
वसनतस्करो हरिः १४ गोकुलान्निकटएवदेवकीवालकौत्रिभुवनैकपालकौ लीलया
नुचरवर्गवत्सलौ वत्सलौ स्वपशूतो विचेरतुः १५ भ्रूयनाद्यानासनसमागमरीतंकुतः स्मनन्दत
जौ मनुजेन्द्रौ सह सर्वकालमिहाकिंतु विचित्रं वपुर्द्वयमभिन्नमुभयोर्नतु चेतः १६ पूतनाहरिबध
र्थमायया प्रापमेवबधमात्मनस्ततः यः परस्य विषमं विचिंतयेत्त्वान्नुयात्सकुमतिः स्वयंहितत्
उज्झितस्वतनयव्रजस्त्रियस्त्वलमेवरमयावभूविरे चित्रमत्रकिमुकुर्वतेसदानन्तस्पृहामपिगत
स्पृहाजनाः १७ द्वादशेनदृष्टिरस्तदन्मधुसूदनोसौ सत्सप्रविष्टपबुभुजे मस्तरणसमस्तम् ॥

Marginal glosses: कस्तूरी; वालस्य; भवेत्; यथा; तनुः; हननिमग्नताज्जाते भयः; २; नंदः हासस्यालिंगनाद्यत्सुखं प्राप्तं तज्ज्ञानभाजोपि न जानंतीति शर्थः; सद्रूपस्य; गेन्दु; उपनिषद्येन; नर्तितुं; क्रीडितुं; अविवेकप्रापय; वस्त्र; समीपे; गोवत्सादि; प्रीतिविषयात्; ग्रामचरसमूहस्य प्रियौ; भोजन; निवास; संयुक्तः; विद्यते; त्यक्तास्व न पुत्राः; क्रीडायां; विरागाजनाः; द्वादशेवर्षे; भवने

ॐ स्नानादिकर्मकरणाय कलिन्दकन्यामायन्मतंगजगतासु गतासु तासु १९ समीक्ष्य समुपागतां स्त पश्चाद्गामिनी

हरि बारंबार परिस्पन्दनः कामिनी पलायनपरायणः सुतो नवनीतचौरोऽभवत् रुषा तमनुयायिनी न भवति धर्तुं करकमलेतो

खेदहेतोः क्षमा घनस्तनपरिश्रमादलसगामिनी कामिनी २० असकृत्प्रनर्तितकराम्बुरुहस्तलुडुपद्रुतोद्धुत नर्त्तितायेन

२ पीडितुंप्राप मुपेत्य रुषा इति नन्दगोपगृहिणीमवदद्व्रजवासिवामनयनानिकरः २१ अनुचितानि वचांसि नेन कुलनोपद्रव प्राप्तः

अस्मद्दृष्टिम बोधने॥ वदत्ययं यदिपतिर्वत्सीति जिष्णुलघूपलान् अपि च पशुपतिकेतुर्वर्त्तैषागततनयस्तनयस्तव मिनीत लवत्र:

प्रकारेण प्रयत्नहेतोः सर्वथा २२ अस्मासु यातासु बहिः प्रयत्नाद्गृहान्तरं तस्करवत्प्रविष्टः सुतस्तवायं नवनीतदुग्ध

दधीनि भुंक्ते व्रजपालपत्नि २३ दत्तेस्वविम्बस्ववहितिस्यितेभ्यः पात्राणि सर्वाणि भिनत्ति पश्चा

दर्वीहेतोः त् अन्यायमेतादृशमातनोति सदा मदान्नैष विभेति किंचित् २४ एवं गोपीवाक्यमाकर्ण्य श्रुत्वा

पूर्वं प्रेमं कृत्वा तेषां प्रति वदति सम्यक् ताः प्रत्याह प्रेमपूर्वं यशोदा एतन्सर्वं मान्निमित्तं दत्तमद्य यूयं यात स्वगृहं भो सुदन्ताः २५ मदर्थं सुदाहृतो यातं ना:

इत्थं प्रसादं गमितासु संद्यो गृहं गतासु व्रजवल्लभासु सुतं समालिंग्य भयाविलीनं जगाद किं

जननानामुख्या चिज्जननी जनाय्या २६ किमिति गच्छसि वत्स परालयं स्वगृह एव बहूनि निरन्तरम् नवदर्हमहाणि म

हे पुत्र त्वं परालयं गच्छसि निर्कि निनवान्यहंगतपयांसि पयांसि बहून्यपि २७ इति नवचरितेनिपीड्य दुष्टे दुरितपथैकपरा

ङ्मुखो व्रजेन्दुः अयि सुत यदि ताडनं विदध्याद्दह तदा किमहं च दी[illegible]करोमि २८ आति श्री[illegible]

पीडनं कुर्यात् इति वद दुःखं अप्रतिप्रायेन करिष्यामि

दुरितपथि पापमार्गेपि पराङ्मुखो व्रजेन्द्रः तेषां मध्ये एक एव व्रजराजनन्द अद्वितीय इत्यर्थः ॥

उष्टकंसनृपप्रसाधमयोगादितिविप्राद्दितो पि वहुधायित्र्या मत्तोगयचुचुरदसोभयहीनोनपरोदितंहि कल
यन्तिकुमाराः २९ नानागुणैरवनिमंडलमंडनस्य श्रीसूर्यसूनुहरिभूमिभुजोनियोगात् त्रैलोक्यको
तुककरंक्रियतेस्मकाव्यंलोलिम्बराजकविनाकविनायकेन ३० इतिश्रीलोलिम्बराजविरचितहरि
विलासकाव्येवालक्रीडावर्णनंनामप्रथमःसर्गः ॥१ नंदःस्वनन्दनमवद्द्वयवयोविपूषसप्रोभमा
नवपुषबहुयुक्तियुक्तः वृन्दावने विमल वालतृणाभिरामेरामेण साधमवगास्तनये त्यमाणीत् १ ततःपु
रस्तात्यसमस्तगोधनंकलिन्दकन्यातटकाननस्थलीम् प्रभातकालेसविसंघसंवृतःसमाजगामा
गमदुर्गमोहरिः २ विदलिताखिलपान्थपरिश्रमैःसुवयसावयसोकलकूजितैः प्रविशतिस्मव
नंबहुजीवनंवहुबलेनबलेनसमंहरिः ३ वेणीवधूमृगदृशःस्फुटफेनविंदुश्रेणीच्छलेनधृतजातिल
नाप्रसूना आलोकितासविजनेनममुहूर्तंनिष्यंदमपातममुनायमुनापुरस्तात् ४ तदवलोक्य
विलासिकुलोचितंपवननर्तितवल्लिसमंततः सतवकचारुविचित्रमहीरुहप्रचुरमारमारमगाः
सुवनम् ५ तडिदम्बरमम्बुदाभिरामेकृतकर्णाभरणंमयूरपिच्छैः अथवाधरपालिवंशवाद्यंजग
दाद्यंपरमंमहश्चकाशे ६ उपरिमुरलिकायाः प्राप्तविम्बाधरायाःकरकमलनखाली वालकास
स्यतस्य निविडमिवनिवातेदंतवस्त्रांसुमालामिलनवहुलरागाःपद्मरागाविरेजुः ७

पद्मरागा इव दन्तानांवस्त्रे ओष्टौ तयोः कीर्णसमूहमिलनेन रंजितारक्ता इत्यर्थः पद्मरागाः मणय इव प्रकाशयन्ति

श्रीसूर्यसेनपुत्र हरि सेन राज्ञो नियोगात्
पितृनियानकात्
वृंदावने विट पिनाल तरुणादृष्टे

अपि प्रचुरलालसा मधुमधुव्रता नापिवन्मुदा तमपि नूतनं तृणचरास्तृणं नाचरन् मुरारिमुरली
स्वरामृतरसैकवद्धादरा नदन्ति सपिकाः पिकाकिनः किमपि कूजितं चाक्रिरे ८ विधुवपुः शिवश्रवणश्रवणा
नकुलः किल नो बुभुजे भुजगान् निकटेऽपि गतानुत कोलिकरान्मकरानापि नैव बकप्रवरः ९
तुंगपीनकुचकुम्भशोभिता हृत्तसंस्खलितचैलपल्लवाः। वेणुनादहृतचित्तवृत्तयश्चित्रवच्चल
दृष्टावतस्थिरे। १० गोदोहनादिगृहकृत्यकृतादराणां नन्दव्रजाम्बुजमहोदरलोचनानाम् वेणु
स्वनो यदुपतेः श्रुतमात्र एव वृन्दावनाभिगमनोत्सुकतामतानीत् ११ प्रेमनाम्नि ननयस्य नन्दगोपा
भ्रातृभर्तृपितृजापि न त्रपा भीतिरप्यहह मार्गभोगिनां नैव तद्गमनविघ्नमातनोत् १२ हि
त्वा पतीन् निशि शिशून् स्ववर्गं किमागताः स्थेत्युदितास्तमूचुः आविर्भवत्ततकिमस्ति हसितास्ताः स्मि
ताविलोकनचुम्बनाद्यैः सम्भाविता स्विदभवन् बहुमानभाजः १३ संभाव्य सौभाग्यमदं म
नःस्थमन्तर्गतः सर्वचराचरस्य अनङ्गरूपः स्वगणमङ्गनानाम् गोचरो गोकुलबालकोऽभूत् १४
भगवानिस्सह सेवां न हिते साच्चराङ्गनाच्युतमतिर्वनितास्यान्वेषणाय प्रवृत्ता शिवाशिवेवनमध्ये
गोपवृत्तेऽत्र विहारदत्तचूडामणिवत्सा स्त्रीमण्डलीहितश्रुतेस्म १५ पप्रच्छ काचन बधूरिति हास
सारहासः सरोजनयनो भवतानदृष्टः तस्या विलोचनविलासपराजितो सौ उडुः खीवाकिं

३

हे हृत्त क्ष वचोवन्तुमतमर्थाः अतिशयेन वर्त्तते

आकाशे

सौन्दर्यं चिदपिनोत्तरयांचकार १६ भोभोभूरुहास्तेदिव्योदशागताः पृथ्वावाधिशिरश्चांबरंगोपः कोपिनमालकोमल
रुचिः कश्चिन्नदृष्टस्त्वया एवंतामिरुदाहृतेवहुतरंवन्तुंवचोनोश्वरोमूर्ध्नांवायुचलेनचन्दनतरुः प्रत्युत्तर
रोने यथा स्यात् दत्तवान् १७ अयितुलसिनमस्तेमुंचमौनंकृपातः कथयकथयकान्तः क्वाधुनावर्त्ततीति भवतिपरमदुः
खंतद्वियोगाग्निनामेकरुणमितिमुहुस्तांगोपिकाप्यवादीत् १८ वहुगृहीतुमवनंसहकानेनिकेनेप्राप्नोमि
वद्धिभुवसौविदितस्त्वयैव तत्कथ्यतांमुभगकेनपथाप्रयातः काचिन्मयूरमितिगोपवधूरपृच्छत् १९
चंचलनेत्रः नटभुवितरलात्पोलत्तितोयः समन्तादिहवसतिसधूर्त्तः शीघ्रमायातयूयम् असकृदितिवदन्तीकामि
बालतमाले नीकापिबालंवनकमपितमालंगाढमालिंगतेस्म २० योवासोयमुनानदीविरचितोयश्चाद्विजास्तो
छायाकारिणि षिताश्छायापल्लवसंश्रयेहिममरुद्धर्षादिमोढचयत् अत्रैवास्यफलंवभूवसफलंकिंचित्कुचान
पल्लवानां आश्रये त्वयातत्त्वंग्यायदयंस्वयंदृढतरंदोर्भ्यांसमालिंगितः २१ अनेवत्यंतमीष्यंसमतोहृचनागोचरदुर्दृष्टाः
स्त्रियस्ताः यमुनापुलिनंप्रतिप्रयांतामधुमत्ताइवमोग्ध्यमावहन्त्यः २२ अथतामदनानलेनदग्धादिनदीनेन्दुमु
खीर्दयासमुद्रः समजीवयदच्युतः समस्ताः हृदनोः सहसैसमागमामृतेन २३ नाभियुक्तैः पद्मपत्रेक्षणाभीराकारात्रिस्त्व
मिरम्याननाभिः तत्रप्रीत्यापुष्पधन्वेवसाक्षाद्रासोरंभंचक्रपाणिश्चकार २४ तद्रासमण्डलविलोकनकौतुकेन
देव्योययुस्त्रिदशवर्त्मसुवर्णवर्णाः उद्वीक्ष्यतादृढमदंनिरटंकिलोकैरम्बंविनापितडितः क्वचिदुल्लसन्ति ॥ २५

देवांगनाः प्राप देवमार्गे आकाशे इत्यर्थः ऊर्ध्वं दृष्ट्वा देवाः निश्चितं मेघ विनाच विद्युतः काश्चित्ता ते प्रकाशन्ते

पुष्पाण्येव धनूंषि यस्य कामदेव इत्यर्थः कल्पितं

श्रीते ग १ द्रा २ परपुरुषगामित्व २ वर्णितगरीमनइत्यर्थः १ व्रजेप्राप्तः दिदीपे

हरि सकलं तां विचित्रं विलासवित्तं सहजगानं निबद्धमृगीदृशः नटवदुत्सवकं व्रजवल्लभो व्रजगतो जगतो विभुराबभौ २६
वि का निरयस्य निधानमुक्तमार्यैः कुलटात्वं मनसापि सुन्दरीणाम् अमृतायबभूव तत्तु साक्षाद्व्रजसारंगदृशां विचित्रमे
५ ५ तत् २७ रूपविभ्रमगुणोदयेनं कामेनं काममपि गोपिका जयत् केवलानन्ददापि जीविताधिका राधिका भगवतोऽद्
रैभूत् २८ अपि परयुवतीष्टुः पापसंस्पर्शशून्यो दधदपि मनुजत्वं सर्वदेवैकनाथः अपि न तनुतरमूर्तिर्व्याप्तलो
कत्रयोऽसौ नवजलधरधामा नन्दधामाससार २९ इत्थं विधाय रतिरसं तनमासक्रीडां स वृन्दावनमध्यदेशे इच्छा
विहारी सह गोपगोभिर्गोवर्धनं गोधरमारुरोह ३० तरलेक्षणलोललोचनं जगदानन्दकरं जगद्गुरुम् तमुवाच
विचारचंचुरश्चतुरं वाक्यमिदं हलायुधः ३१ विरचयन्ति विहारमिहान्वहं प्रणयिनीजनरञ्जितमानसाः रुचिरचि
त्रविहंगमवारिजावृतवनेषु वनेषु वनेचराः ३२ अनुभवति वियोगं नात्र कोकः कदाचिन्न कलयति सह साध्य
चंपकैश्चञ्चरीकः न विरमति विकासो नीरजानां रजन्यां जनयति जनचित्रं चन्दनः पुष्पयोगात् ३३ ऊंगत्वंनि
तरां निरीक्ष्य सहजं सौभाग्यमप्यद्भुतं रम्यांश्चापि मणीस्तथा प्रतिभटादिग्दन्तिनां दन्तिनः अस्यानन्यसम स्य हे
तगिरयो लज्जाभराद्दुस्तरान्मैनाकप्रमुखा निपेतुरुदधौ येनिस्त्रपा नेस्थिताः ३४ मुञ्चन्मदं निर्झरकैतवेन
जीयते सौकरि राजदूपः हिमाद्रिमुख्या गिरयः समस्ताः प्रावत्वमेतस्य विडम्बयन्ति ॥ ३५ ॥ ॥

अनिशायेनजयति हस्तिराजस्य नृपः समुद्रान्मग्नीनपिनया बोलत्व गोवर्धनस्य अनुसरन्ति अनुकुर्वंति पर्वतजलप्रवाहच्छलेन २

मैनाकाद्यागिरयोऽरुलादलज्जाभावात् निपेतुः पतिताः उदधौ समुद्रे हेतोः अन्योनपोषः २ ... ५

इत्यंतक्षणत्रयोज्म्यां पिबंतीति द्विपाधिपा गजानां विदारणेनरक्षोभयकृन्नाशनस्वरमयं ...यस्य नादश्रवणेन सिंहेन भयंकरी गुफा प्रतिशब्दयत्र इत्यर्थः ॥

इहत्र निवनं मदान्मुदि[illegible]का लकालं विना नदप्रातिभदस्य शिखियुवा न वीनृत्यते द्विपाधिपविदा

रणाणनावात्रसंत्रासकृन्मृगाधिपभयंकरीननुदरीदरीहृष्यते ३६ इतस्तनदूहार्यिनां प्रियपरा

पूगाज्जयानिजंगनीहृदः स्वरैनरुद्रुहस्तन्नाणात हरानिचमुकाः स्फुरन्त्र्यणमपल्लवालीरुचः सुधा

मधुरविधुरध्वनिमुचः सुचः सुजवत् ३७ समय[illegible]तुसपदा संततसंवृतस्संवृतः सुरैः सह सुरांगनावलि

रिहेवसंतिष्ठते नचस्मरतिनन्मृहुमाणिगणप्रभाभासुरं प्रसन्नतटकंदरप्रवरमन्दिरं मंदरम् ३८

ययेन्नृपाः प्रतिनृपात्तमहाभयेनसानासमृद्धिसुभगानिपुराण्यमुंचन् तेतत्नविनस्वात्रनिषेव्य

मूलकन्दोदकानि समयगमयन्नितावत् ३९ क्रीडागृहानिलवलीललितानि कानिकुंजास्तल्यन्तिवा

लम्रदुलाहरणपल्लवानि भोगाः प्रसूनशयनाम्रुपवहन्तिचात्र द्वषदः कुलराजनानाम्

४० तपनतपनमहोभिस्तापितेकुंभयुग्मेयुवतिकुचयुगश्रीधारिणि प्रेरयन्ति इहमदमदिभेन्द्राः

पुष्करालंकृतीयां सरितिकिमपिपीत्वा पुष्करैः पुष्कराणि ४१ अस्मिन्नुकदम्बकलिकाकलितानवि

तंसागुंजावलीललितपीनपयोधराया द्रष्टैवकस्यवापिनाविषयानुसक्तंचित्तंचिरंवनचरी

नचरीकरीति ४२ इत्थंशृणुवंस्तस्यवाणीविलासान्पश्यन्तत्रश्रेणिशोभाविशेषान् प्रीतिंप्राप्तो

अपितुसर्वेषांनितेंद्रियाणांचित्तंद्रष्टिमत्रैव चिरकालपर्यंतं विषयव्यावृत्तिमनिशयेनकरोत्येवेत्यर्थः ॥

कस्याश्चिद्दिभिन्नमध्यलग्नविल्लनपाषाणवल्लादिवस्तुस्यापनार्हकाष्ठादिचितं मचानशब्दवाच्यमंचमिवाचरंतिकार्यमित्यर्थः

एवं

एवंभूतगणस्थानीयैः ... निजनारीमिव भूषयति स्म ॥ १०॥

हरि
वि का
५

गोदुहां चक्रवर्त्ती मंदमंदं प्रोलमध्यारुरोह ४३ स ततो विचरन्नितस्ततो बलभद्रेण समं समंततः करकंकणाव
हस्तधरातलमालोकयति स्म माधवः ४४ अलेह्णत पुण्यपयःप्रवाहे विश्रांतिदानोदितहत्तवर्गे सिद्धा
श्रिते श्रीपतिचिह्नवृत्तिस्तत्रप्रसादोदयमाससाद ४५ नानागुणोत्सवनिमंडलमाण्डलस्य श्रीसूर्यसूनुहरि
भूमिभुजो नियोगात् त्रैलोक्यकौतुककरं क्रियते स्म काव्यं लोलिम्बराजकविना कविनायकेन ४६
इति श्रीमत्सूर्यपंडितकुलालंकारश्रीहरिहरमहाराजाधिराजोद्योतितलोलिम्बराजविरचिते हरिविला
सकाव्ये द्वितीयः सर्गः २ गिरिराजममुं मनोरमं मधुमुग्धं ऋतवः समाययुः अथ तस्य विधातुमर्चनं रुचि
राभिः सुमनःसमृद्धिभिः १ पुष्पाणि प्रथमं ततः प्रकटिताः स्वांतोत्सवाः पल्लवाः पश्चादुन्मदकोकिलालि
नलकोलाहलः कोमलः इत्थं प्रादुरभूदुपेत्य परितः प्राज्यप्रमोदप्रदो द्रुमदुमराजिराजितवनश्रेणीमृतुस्मा
पतिः २ प्रसूनकलिकाकुलैः किसलयैः कलस्पर्द्धिभिः स्फुरन्मधुमदभ्रमद्भ्रमरकोकिलाकूजितैः इति
क्रमसमुद्भवेनैरुपवनावलीमाण्डलीममण्डयदिदं प्रियामन्त्रवैर्मधुगोवल्लभः ३ अमन्दमलयानिल
हूयवैरयुतो विलासानुगैः पीतःपुष्पविलोचनैर्नवलतापौराङ्गनानां गणैः अभ्याययौ नृपनन्दनम
धुमहीपालस्ततः कोकिलालीलालापमिलद्भ्रमरिकाझंकारभेरीरवैः ४ सुहृदस्तरुणीनावदातानां
प्रतिपन्नाः पथिकांगनाजनानाम् दहनद्युतिदस्यवः समंतात् द्विपिने किंशुककुड्मला विरेजुः ५ ॥

कोकिलानां क्रीडायत्न आलापाः ... पौराङ्गनाः ...

पुरेभवाः पौराः तेषां स्त्रियः पौराङ्गनाः

मुग्धललनाग्राहवाहरहितिनेमात्र लज्जेव वक्रमात् नरलवर्ग मुकुलैर्वृक्षललनाकार्षीत् ७
कर्पूरललनामंगीचकार ॥

किंशुककलिकानिकुरुंबाविकसंतः कुड्मलाः कुटिलतां कलयन्तः पान्थवारणविदारणनाम्नाः कामकेसरिनखा इवरेजुः ६
वारस्त्रीवचनस्थली नवनवां शोभां बभारान्वहं पान्थान्पीडयति स्मनरवराद्ववक्त्रैः शरैर्मन्मथः शृंगारः सुगुणैः स्तपा
पातिवृंदं प्राप प्रतिष्ठां परां रात्रिः स्वीकुरुतेस्म मुग्धललनालज्जेव वक्रमात्मात् ७ उपवनतरुच्छायाध्यापनेल
ब्धवसोविरचितजलकेलिः पद्मिनीकामिनीभिः प्रियसुहृद समेषोराधयोयोगियोगस्थितिविदलनद
क्षोदक्षिणगन्धवाहः ८ ग्रीष्मः प्राज्यामिवश्रमं जलजिनीसौभाग्यभारं वहन्नुद्दामस्तेकाननमन्त्र[illegible]नाले
ह्मीमिवालोकयन् स्वीकुर्वन्मदमन्थ्यानिवगतेर्वामभ्रुवां विभ्रमान्मन्दं मन्दमुपाजगामपवनः पाटी
रवाटीतटात् ९ अतिमन्दचंदनमहीधरवीतस्तवकाभिरामिलतिकातरुजातम् अपितापसानुप
वनंमदनार्त्तान्मरमंजुगुंजदलिपुंजमकाषीत् १० कापितापितततः पतिनासह कामकेलिकौतुकविलो
कनजातरसा उरसा रसं तस्मनहारमणीरमणीयतनुः सतनुः सुरभौ ११ प्रसरत्प्रचुरबालपल्लवा वीरुधश्चत
रचर्चिकाप्रिये क्रीडितेइव कुसुंभवाससभिः काममित्रसमये समागते १२ तूपसौरभसमृद्धिसमेतं चंपकंत्र
तियुवनेमिलिंदाः कामिनस्तुजगृहुस्तनपोषग्राहकाहितगुणानां कतिनस्युः १३ कतिकानि नवसंतवल्लभः शा
खिनो वा किसलयसुमनोभिः शोभमाना बभूवुः नवपियुवजनानां प्रीतयेकेवलोभूदभिनवकलिकालीभारु
शालीरसालः १४ अवलोक्यविलासवनस्थलीनपथिकैः पथिकैः पतितंभुवि मलयजद्रुमसौरभमेदुरंदरसमी
रसमीरितवल्लरीम् १५ वकुलकुलमिलन्मिलिंदमालामदकोलकोकिलकूजितोदयेन अहहनियमि
नापितत्त्वचिंताच्युतमतयोमतयापितेबभूवुः १६ विकसतिसहकारस्फारसौरभ्यसारंवहतिधुन

नपास्विनोपि नतत्त्वज्ञानिनो विलोमतिर्यंचा
तेपि भ्रमनयः निर्बुद्धयोबभूवुः
वकुल मौलसिरी
वकुलकुलेन मिलद्भ्रमरमाला मदस्य कलायस्यासौ कोकिलस्तयोः प्रादोदयस्तेन कारणेन

कोकिले मधुरवाचं कूजने सति

किं कुडितो मत्त्वावल्लभो दुर्लभो नाभूत्
अपि तु भूदेवेत्यर्थः

मुनीनां मनःकमलं आदरसहितं अरमतिप्रायेण भस्मसात् अकार्षीत्

हरि पवने मंदमंदं समीरे कलयति कलवाचं कोकिले किंनकष्टः त्वामपि नम्मुगन्त्वावल्लभो दुर्लभो भूत् ॥१७॥ कु

वि का जिनानि कलयन्त्वनाप्रियोनाप्रियो विरहिणामजायत मन्मथाग्निरपि भस्मसादरं सादरं मुनिमनोम्बुजं व्यधात् १८

6 जगौ विदाहावसरे वनस्थलीवसंतयोः कामहुताशसाक्षिणि पिकाद्विजः प्रीतमनामनोहरं सुहुर्मुहुर्मंगलं

आदरपूर्वमंगलं मंत्रजगौ जजाप — मंत्रमादरात् १९ आस्वादितं स्वादमरंदविंदुस्वच्छन्दमिंदिंदिरसुन्दरीभिः माकंदपुष्पं प्रमदाजनस्य प्रमो

हर्षभारे — दमामोदभरैरकार्षीत् २० पांथानाप्रमदाइवप्रातिदिनं दैत्यहद्दिन्यो मधुद्रुपनेस्मदिगम्बराइववने

पत्राणि त्यक्तायेले रत्ता: — पत्राङ्कितापदपाः । निःश्वासाइववदुःसहाविरहिणांवानावधुः सर्वतः पायंपायमिवप्रियाधररसंपा

जीवाः पायोजलं ... — थःपपुः प्राणिनः २१ महीमण्डलीमंडपीभूतपाथोधरारब्धवर्ग्यासुवर्षासुसद्यः कदम्बप्रसूनप्र

सूनेमरंदोमरंदेमिलिंदोमिलिंदेमदोभूत् २२ दृष्ट्वाडम्बरमम्बरेघनकृतंसोदामिनीनर्तकीन्

त्यारम्भमृदंगमंगलरवंश्रुत्वाचतद्गर्जितम् पान्थस्तु पुष्पभरानतानागणतरुस्कन्धावसद्दायसद्वाणकार्मु

समंगलाप्रियेयास्मिन् — नसोन्नवप्रियतमंपान्थाययुर्मान्दिरम् २३ अभिनवयवसश्रीशालिनिक्ष्मान्तरेस्मिन्नतिशयपरभा

हलगोपालाः तेवयामाहुः — गंभोजिरेजिस्वगोपाः कुवलयशयनीयमुग्धमुग्धत्त्वाणायामणयइवविमुक्ताः कामकेलिप्रसंगात्

२४ एष्यन्यवधूपमधुर्नहृदयाधिनाथांमुग्धामुधाजुरुतमांविविधांविलापम् इत्यंप्रापांसुरि

हेमुग्धा ... नवहृदयराजोनामपतिरधुना इदानीमवश्यमेष्यति यूयं वृथा नानाविलापं माकुरुत

जगदिव कथितवानित्यर्थः — ६

पयोजलंधरकीते पकंजइवलोचनायासांताः पथिकानांस्त्रियास्ताभ्यः

अंधकारस्य पर्वतस्य दिव्यकाशिकौषधी

वंगर्जितकैतवेनपायोधराः पथिकपंकजलोचनाभ्यः २५ अंभोवाहस्तदद्विषोनिवसनं ध्वान्ताद्रिदिव्योषधी

कंदर्पस्यविलासचम्पकधनुर्वर्षालतामंजरी लोवाव्योमकषोपलेविरचिचामीकरस्यस्फुरद्धामः पान्थ

विलासिनीजनमनः कंपायशंपाभवत् २६ अथनभसिनिरीक्ष्यव्याप्तदिक्चक्रवालं सजलजलदजालं

प्राप्तहर्षप्रकर्षैः विहितविपुलकेकाडम्बरौ नीलकंठैः मदमृदुकलकण्ठैः नाद्यमङ्गीचकार २७ हृद

यंविदधेध्वगवामदृशांगगनं गुरुकल्पवदल्पतरम् रसदंबुधरं विलसच्चपलं चपलं चपलं चपलं चय

लम् २८ प्रणतोभिभूषितपतुः प्रार्थनाभिरसमर्थ्याः त्वणमपिनमतस्तोमानिनीमामोऽकृत तंमसमेघा

रस्त्रीभूतगात्रप्रकारः फणिनामिवापिवाणीकिंनरवाणीचकार २९ घनसमयमहीभृत्युत्तनस्य

वरस्यत्रिभुवनृपतिचापं गोपुरत्वं प्रपेदे अपिविरसवचोभिः प्राप्तपंकाभिषेकाः कुवलयदृशमकोः खेदयंति स्मलो

कान् ३० सत्यन्येवानिरन्तरंनिवसतिमित्राद्यनालोकनंपन्थ्याः पंकसमाकुलः कलुषतावासः सदादुर्दिनम्

एवंयद्यपिदूषणानितदपि स्वर्भूजनोल्लासकृत्तस्योत्पत्तिनिमित्तनेकगु

णतः प्रावृट्प्रपेदेप्रियेः ३१ वृडागनेवविजहौसरिदुद्धतत्वं वेदान्तिनामिवचकाकिरतनरजे ३२ मधुमधौरि

मंभिरिभजिरेहंसनादास्तडागिन्यपटलललीलं लेभिरवारिवाहाः ॥ द्विनिरभवदपकाम्बिनदालम्बमालावलिललित

नलिन्यः पूर्ववलिन्यस्तदासन् ३३ चण्डोचाण्डरुचासमंरणमसौहेमन्तपृथ्वीपतिर्ययतंत्रोजितादिवाकरकरा

मनंशुचिनीरमासीत ॥ चंद्रप्रभायुवातिवक्रमिवाद्भुतास्तत्विद्दलकुत्वमिव

स्तैनेमुनातत्क्षणात् कांतानांकुचभूधरेनिदधिरेमन्येहमेवंतदा नाचेन्मंदकरैःकथंदिनकरश्रान्तस्त्वतन्वीस्तनं
३४ तपनस्तपनिस्ममंदमंदंज्वलनौपिज्वलौनिस्माकोचदेवधारणंगाधिरेणकिंतयूनांयुवतीनांस्तनयुग्म
मात्रमासीत् ३५ अथसत्वमनुभूयमूर्धरस्मिन्नृतुनिकरणविराडितिसमन्तात् निकटमुपगतेसहस्ररश्मौ
चरमगिरेर्ब्रजमच्युतःप्रतस्थे ३६ गोधनानिपुरतःसमाययुर्गोदुहस्तदनुवहभूषणाः रञ्जितमुरलिकाम
नोहरौतौतदन्तुरगतौनटाविव ३७ आपदस्तमयमुन्मदीधितिःकौमिनीभिरसमेक्षनिरीक्षितः धूलिधूसरतनु
श्वसाग्रजःश्रीविशद्व्रजमसौजगद्गुरुः ३८ नानागुणौरवनिमण्डलमण्डनस्यश्रीसूर्यसूनुहरिभूमिभृजोनियो
गात् त्रैलोक्यकौतुककरंक्रियतेस्मकाव्यंलोलिम्बराजकविनाकविनायकेन ३९ इतिश्रीहरिविलास
काव्येतृतीयःसर्गः ३ आकारणार्थंवसुदेवसून्वोरक्रूरनत्रमुवंसभावात् तत्रांतरेप्रेरयतिस्मकंसोवीरावंत
सोयमसत्त्वयासपत् १ भावितहृदनचन्द्रदर्शनप्रेमपूर्वपरिपूरितोदरः रामकृष्णपर्यामुपावनंप्रापगोकुलम
सौकुलोज्ज्वलः २ आलिंगितोसौपरमेश्वरेणरामेविष्टेश्वकमतोरमेण हर्षाश्रुसंयुक्तविलोचनोसौधन्यवपु
मीनयतिस्मसम्यक् ३ नंदेनपश्चात्परिपूजितोसौदिव्यासनस्योगलिताध्ववेदः गोपांगनालोकचिराय
वक्तास्ववाक्यंवदतिस्मसम्यक् ४ नंदोततनुजदर्पोनात्मकःकंसभूमिपतिरस्तिसंततम् तत्प्रगृह्यतनया
वुभाविमौसद्यएवमथुराविलोकवां ५ तन्निशम्यवचनंतदीरितंतांमापपरमंव्रजाधिपः माधवस्तुम

दैत्यमारणकार्येनोतीर्णोमाधवः
उत्कृष्टहर्षप्रापेत्यर्थः ॥

कंसेनकृतसन्मानः

नन्वतत्पुरुषसमासः
नक्रूरअक्रूरइतिनिरूप

दमापडुद्दृढांदैत्यनिर्दलनसंधनोद्यतः ६ उषसियास्यतियादवनन्दनोमधुपुरींप्रतिकंसकृतादरः इति
निशम्यवचोविषदुस्सहंनिजगदुस्तमरातिमिवस्त्रियः ७ अक्रूरतेनामनिश्चयेनषष्ठीवहुव्रीहिसमा
सएव अस्माकमात्मानममुंयतस्त्वंक्रूनानतवनेतुमुपागतोसि ८ ततःप्रभातेसमुपस्थितोसौनन्दादि
गोपैःसहशोभमानः आरुह्यतंस्यन्दनमादिदेवोव्रजाद्बहिःकिंचिदुपाजगाम ९ अत्रागमिष्याम्यहमा
शुतावयत्प्रयातयूयंगृहमिन्दुमुख्यः इत्थंसमादिश्यपवधूरुदश्रुरुदग्रवीर्योद्रुतिरुच्चचाल १० आगताः
कथमव्रजंप्रतिप्राणनाथविरहाकुलीकृताः हंततानिजगृहेषुसंस्थिताः मुंषिताइवसरोजलोचनाः ११
नोपाहयन्मृदुगिरःशुकशारिकास्तानालालयंश्चनकुलान्पृथुकानिवस्वान् किंचाम्बुदध्वनिमुचोमुरजस्यनादे
र्नोनानर्त्तयन्नुकिमपिकेलिकलापियूनः १२ एषासायमुनातटेचनदिदंवृन्दावनंपावनंक्रीडाकुंजगृहास्तएव
सुमनःस्तोमाभिरामाश्रियः तेनैकेनविनापरंतुपरमानंदेनगोष्ठौकसांगाढोद्वेगहतेक्षणांकिमपिहाप्रीतिप्रदं
नाभवत् १३ विरहहुतवहाकुलीकृतानांप्रतिदिवसंव्रजवामलोचनानां दिवसगणनयांगुलीदलानांत
नुतनुहतंसमग्रमग्रैमासीत् १४ अपिरजनिषुनिद्रादैन्यदूनादृगासीदहहहृदुरनिवार्योवर्षवद्वासरोभूत्
यदुनिलकवियोगव्याकुलानांवधूनांपरमृतनकृतजल्पःकामकल्पश्चजज्ञे १५ हरहरविरहाग्नोप्रौढिमानंप्रयो
तेमलयजहरहाराहारसंसर्गसारात् व्रजजनतरुणीनांनामधाम्नोललानांस्वगापिकुचतटस्याङ्गारता

मलयजश्चासौहरहारः सर्पस्तदाहारोभोजनार्होवायुश्च ॥
मलयजवायुसम्बन्धवलतोविरहाग्नेर्वृद्धिरासीदित्यर्थः ॥ ॥

तरुणावस्थावि
शिष्टानी

कामतुल्यदुःखदइत्यर्थः २

कुचप्रान्तस्यस्रग्माल्यानापत्वंप्राप
अक्रूरेवजज्वलेत्यर्थः

कामाग्निमिव सद्विसचमपूः कया निनाकं कारणं नि गोपीत लेभ्योऽपयनत् ॥

गाहतेस्म १६ रतिनायकसायकप्रतप्तव्रजनारीनयनांबुसिन्धुदंभात् प्रतिसद्मजगाम भानुकन्या किमुहासस्यवि

लोकनोत्सुकत्वात् १७ अमृतं गरलं वदन्ति यद्विषजं तत्तममृतमुत्तमं सखि वितनोत्यमृतद्युतिर्यतः परितापानिति।

काचिदब्रवीत् १८ अपगलन्वलयानि तत्करेभ्यस्तदनंगाग्निमिवात्तमानि सोढुम् प्रायनं च प्रायेषु तत्कपोलौ

किमु कौशोपायसंशयादिकुर्वन् १९ प्रथमात्तरवर्जितानि तासां भवनानि व्रजसुभ्रुवामभूवन् विषयप्रकारो

यकारशून्यो न कदाचिच्च रतिर्विना तमासीत् २० नद्यो वलयंपो वलिनीषु किंचिन्न पुष्पैरपुष्पारिणीषु तद्व

रनवाम्बुणालानि मृणालिनीषु स्मरप्रतप्तप्रमदोपचारात् २१ चक्षुश्च्युतप्रचुरपुष्परविन्दुवृंदे राद्रीभ

वत्सु युग्मपयोधरभूधराग्राः मुक्ताफलैर्विदधिरे त्रिपुरारिपूजां प्राप्तुं पुनः प्रभुमिव व्रजवारिजाक्ष्यः २२

पुण्यान्यपुण्यान्यपि पुष्कलानि व्रजप्रियाणामिति तर्कयामः सर्वेश्वरस्याद्भुतहर्षहेतोर्योगो वियोगोपि वभू

वयस्मात् २३ आलिंगति स्तनयुगं हरिरादरेण विवाधरं पिवति वक्त्रमपाकरोति वंधुमवैर्नवनवैश्च मु

ददाति स्वप्नेकथानदृष्टो सुदृष्टोति पुण्यवत् २४ इति निहि विरहानलाकुलाललनाः लेशोशतानि लेभिरे

भगवानपि सहद्विजानुमान्यपथिप्रपूर्यस्म शनैः शनैरगात् २५ अनिमिषमसत्तहीत्यमाणो नद्गुराडथ चरणतु

रंगोद्गतधूलीभरेण गगनमभिगतेनालिंगितायां समन्तात्सुरसरितिपयोजैः पंकजत्वं प्रपेदे २६ वीचि

चंचलविहंगमावृत्तां पद्मपंक्तिसुरभीकृतोदकाम् प्रापतां भगवतो विस्वतो नंदिनीं स किल नंदनंदनः २७

भगवान्सूर्यस्य पुत्री यमुना इत्यर्थः निश्चय नदपुत्रः कृष्णः

पक्षितकिनां कमलावलीभिः सोगन्धितं जलं यस्यतां

८

कंसप्रेषितकृतमपि... ज्ञानकं... संदेहः... ॥१ मार्गगमन... ॥१
पापप्रयुज्जामिलोन्नकालेनारायणाख्यनिजसुतं... भगवन्नाम... मुक्तो भवदित्याख्यायिका भागवते प्रसिद्धा ॥३॥

बल्लवैः सहदिगीड्वन्दिनौ तो स्थितौ पुलिनएव निर्मले स्नातुमंभसि ततः श्रमल्कमधंमुकारिणि मज्जवे स्मवः २८
तमेव सोऽत्तीत्पुरुषं पुराणं पुरारि मुख्यामरसेव्यमानम् स तत्र दृष्ट्वा बहिरंतरस्य प्रेम्णा स्तवं तस्य न तान सम्यक् २९
अजामिलद्भूतलेमलिनमूर्तिरासीन्महान्नेतेन सदृप्याः श्रानोनचविलोकितः कुत्रचित् अहो अपितवाभिधा
स्मरणतः समुक्तोभवत्तदाप्रभृतिमाधवत्वयिबलः सुवाबलति ३० अपहायभवन्यदारविंदं परमानन्दमम्
न्दशोभमानम् अधमाः कतिचित्कृपापयोधे विषकल्पान्विषयान्भजन्तिशश्वत् ३१ ममहंतुरसौममप्रियो
सौधनमेतन्ममंमंदिरं ममैतत् इतिकेशवकोऽपि संगिरंतेनपुनर्नामतवाभिरामं ममेनत् ३२ अनित्यसुखलब्धये
क्रतुषु कर्मठाः केचन स्वयं श्वपचिनिष्ठुराः पशुवधं सदावं कुर्वते परन्तु परमार्थनं स्तवपदारविंदद्वयं हरान्तकम
हाभयं हृदिनचिन्तयन्तिप्रभो ३३ निरंतरनिरादराः स्मृतमुदूर्वहन्स्ययतप्रसन्नमृदुमानसा गिरिगुहागृहा
वासिनः प्रतिक्षणभवत्कथाकलितकौतुकाः सार्थकं नयन्ति मतिमज्जनाज्जनुपते जनुः केचन ३४ जल
जन्तुधृतोजलेगजेन्द्रः पशुरप्येषभवत्स्मृतिं चकार सदसाद्गुधेरतस्त्वमेव स्मरणीयोसिविपत्सुविश्ववन्द्यो ३५
गृहं सुरसमृद्धिमत्प्रियतमा रमास्पर्धिनी मतिर्गुरुगुरुत्वहृत्तनुरनङ्गभङ्गप्रदं यशःशशिवदुज्ज्वलं ज्वलं व
त्वनापः प्रभोममसमग्रमिदमाप्यते तव पदप्रसादायात् ३६ भवज्वरनिवृत्तयपतितपावनत्वत्पदं प्रवालमि
दमौषधंहृदिसकृन्मुधीर्धारयेत् अपथ्यमिहवर्जयेद्विषयवासनासंज्ञकं वसेच्चाविजनेवनेफलदलाम्बु
संशीलयन् ३७ पदांभोरुहांभोदधातित्वदीयं महेशोऽपिसाक्षात्सदामस्तकेन विधिस्तावदासीद्भवन्ना

हरि

विका

१९

भिपस्माद् ततः कः समस्तसमस्तेश्वरः स्यात् ३८ अयेसुप्रितो मणोप्रतिदिनं प्राणम्यादराकृतांजलिरहं पुनः पुनर्वि
दं मनः प्रार्थये अनारतगतागतश्रमसमीरकाकोदरं सुरद्रुमसहोदरं भज भजाशु दामोदरम् ३९ अक्रूर इत्थं स्तु
तिमीश्वरस्य श्लोकैरतिश्लोककरैरकार्षीत् ततः प्रणामं स करोति यावत्तावत्त्रिलोकीतिलकस्तिरोभूत् ४०
भवविरक्तमना भगवत्प्रियो रविसुतासलिलाद्बहिरागतः विहितसर्वविधिर्हृदि विस्मितो रथमथो विदिद्गुपथाभ्य
गात् ४१ नानागुणौरवनिमं ४२ इति श्रीहरिविलासकाव्ये भगवद्दर्शनं नाम चतुर्थः सर्गः ४ श्रीकरं
अन्वितं वाजिभिर्वायुवत्सत्वरैश्चामरैश्चारुभिः शोभितं सर्वतः श्रीपतेराज्ञया नोदयामास तं गान्दिनीनन्दनः स्यं
दनं सत्वरम् १ तेनमुखोद्गतकथाकदम्बकाकर्णनाविदितवर्त्मवेदनः माधवोपि सह सेव पेशलां पश्यति
स्म मथुरापुरीं पुरः २ मुग्धाः प्रदीपपटलीं प्रधाम नयन्ति यस्यां प्रतिरवसरे वसनांचलेन अंगस्य भूषणमणि
प्रकराः परं तु तासां तथा विदधते तव चेष्टितं तत् ३ पश्यन्ति यत्र यमुनामसकृद्गवाक्षमार्गैर्मृगांकनयनाः
परिपूर्णनीराम् अंभोविहारविहिताधरवारिजातीवत्तोजवीक्षणवितार्द्रवितावलीभिः ४ दिनकर
करजालैर्यत्र संशोधितेषु प्रलयदहनकल्पैः केलिवापीजलेषु अलिकुलपरिपीता अप्यमंदामरन्दा न
लजजडरजांस्ताः पूर्ववत्पूरयन्ति ५ आरुह्य सौधशिखराणि नवातपानि पीनस्तनद्वयभरश्रमतः कथं
चित् प्रक्षालयन्ति वदनं वनिताः प्रभाते यस्यां सदा सुरसरित्सलिलैः सलीलम् ६ अन्यत्र भिक्षुर्लभते
सुशीलो वपुर्वियोगे परमं पदं यत् यस्यां सदा मद्यमदप्रमत्ता वारांगनास्तत्स्वमाप्नुवन्ति ७

आम्रतसहितं स्नायते स्त्रीजनेन स्य। क्रीडावापिकायाजलं ज्येष्ठमासे मधुरापुर्यां

सरभसमवगाह्यतेकथंचित्सुतनुजनेनविलासवापिकांभः ज्वलदतनुहिनभासि मासियस्यां चलमकरंमकरन्दव
त्सुजातम् ८ रहसिविलिविनत्वंप्राणनाथस्यचित्ते दृढतरपरिभोगारंभरंगैकभूमिः चकितचपलचक्षुर्वी
क्ष्यवक्रं सखीभिस्मितसुभगमुखश्रीर्लज्जतेयत्रयोषा ९ अविरतभगवत्कथैकतानाः प्रमदजलार्द्रदृशश्च
तत्रपौराः निमिषमिवदिनं नयन्तियस्यां कतिकतिभागवतोत्तमास्तदाभवन् १० ददर्शकोचिद्रजकंस
मार्गे तस्मैययाचेहरिरम्बराणि अज्ञः सनादाददलुनात्ततोस्य शिरः कराग्रेणगुणाग्रवर्त्ती ११ ततोवसित्वा
वसनानिसम्यक् वरौ नीमरामावसितोवयस्यैः घोषागतैर्दाक्षोपकर्तृकार्यं तेषांतदाकाञ्चनकान्तिरासीत् १२ ब
निरीक्षितःसौधशिरःशिलाभिस्तांराजधानीपुरसुन्दरीभिः समग्रगोपावलिमध्यवर्त्ती विवेशहंसस्यवसन्त
स्सवस्त्रः १३ तमागतंसुतुमुवान्निशम्य समग्रसैन्यैः सहितः समन्तात् कंसः कृतान्तप्रतिमल्लम
ल्लैरंगस्थलेमंचमुरीचिकार १४ यत्रास्थितःकंसमहीश्वरोसौ शूरैर्वृतःशस्त्रसमेतहस्तैः स्थलंतदेवा
भिससारशौरिस्त्रासेनहीनःसहितैःसुहृद्भिः १५ जिघांसयातस्यसमागतायेमल्लामदांधाधरणीध्रक
ल्पाः सर्वेपितेतेनबलोद्धतेन नीताःपुरस्तात्पतिः … १६ अथपरमलघिम्ना मंचमारुह्यतुंगं मृग
पतिरिवशृंगंभोगिभोगाभ्रमेण अहहनृहरिसिंहोदृप्तक्यातियामासमस्यानलिनमिवमनोज्ञं कंसकंसप्र
कोपात् १७ कुसुमवृष्टिरकारितदासुरैर्ननृतुरप्सरसोपवनः जगदिदंगतशालमभूत्तवं

सर्पपारीमस्तद्दर्शनेन पुष्पवृष्टा दैवैः दृत्यंचकृत्तः ववौ निष्कष्टमासीत् तं।

सौधशिरः शिलोपरिस्थ पुरस्त्रीभिर्दृष्टः

कामलमिवसुन्दरकंसस्य कपिशिरः सः हः अधिक क्रोधाद्धेतोः ॥

तपस्विनः सुखेन तपांसि विधारितवन्तः वसुदेवदेवक्योर्बन्धं दूरीचकार मथुरायां ये आसीना दिगन्तराश्च ये उपगतास्तान्मित्रस्वजनान् देवः कृष्ण आनयतिस्म॥

अपरोपि राजानं

हरि विदधिरे च तपांसि तपस्विनः १८ ततो व्यधात्पार्थिवमुग्रसेनं बन्धं स्वपित्रोश्च निराचकार तत्रासतः स्वोपगतं

विका दिगन्तात्सुहृद्गणान् आनयतिस्म देवः १९ प्राहिणोत्स हृदयो व्रजांगनासान्त्वनाय मतिमंतमुद्धवम् सोपि तंत्र

१० तिययौ गृह्य स्थितो विश्वविश्वधृतविश्वभावनः २० अतिरतिपतिविनापापाण्डुगण्डस्थलीभिः प्रतिगृहक

10 तजल्पवल्लवैर्वल्लवीभिः विरतसुरतलीलालास्यहास्यप्रकारं व्रजसदनमभून्नोद्धवस्योत्सवाय २१

गवी चन वनपुष्पाम सरूप कालः

कुशलवानासे संपूजितं विधिवदुद्धवमासनाद्यैः सम्यक्समग्रविधिना विविधोपचारैः नन्दस्तु इत्यमवदन्नतनीलमूर्तिरा द्य

बलराम नदः राहे

स्ते स तत्र कुशली सुसुली च नन्दत २२ पप्रच्छ यद्यदुराजसार्वभौमस्ततस्तस्मै कथयांबभूव तस्मिन्द्गणगो

पविलासवत्यो निरस्तलज्जा जगदुस्तमित्यम् २३ कंसो हतः सत्सुहृदानपकारकारी प्राप्तं च राज्यममरेन्द्रप

दानुसारि दास्यं च भूमिपतयः प्रणताः सपुत्राः तत्रागमो वत भवेदधुनास्य तस्मात् २४ आगमिष्यति कदा

चिदच्युतः कौतुकेन कृपयाथवा पुनः उद्धव ध्रुवमनेन हेतुना जीवति व्रजविलासिनीजनः २५ अपि ह

दि त चरिरीनो ह्रारकोस्यां त्रिलोक्यां स्त्रजैंतिविरुद्ध मूलभूतं तत्र पायाः वयमिह विरहाग्नौ दह्यमाना वियुक्ता

सह सहरिणदृष्ट्या तत्र केलिं करोति २६ यावदार्य वत जीवितमास्ते तावदेहि दयया परमात्मन् एवमेव

क्वचनैव दगत्वा ब्रूमहे किमु च यं पुनरन्यत् २७ इतीरयित्वा विससामर्मकं देवकं द्रक्षालिता सुधारम् ॥ काल १०

ततःस्ववाक्यंस्वयमेवभाषे तन्मानसस्वास्थ्यकरंस्वभावात् २८ उत्कर्षःक्रियतेकथंकुमुदिनीबन्धोः
प्रतिस्पर्धिनःकृत्वास्यंमलिनंविलोचनजलैःस्फारैर्भवत्कज्जलैः आयास्यत्यचिरात्करिष्यति
स्वोदर्कंस्वःपूर्ववद्राकाकैरवबन्धुवंधुरमुखःश्यामाभिधानोहरिः २९ तत्समागमकृतेब
हुलोप्यंकार्यमप्यतिशयेनप्रारीरे वीक्ष्यसोप्यहहदुःखसंसहसादश्रुपूरपरिपूर्णदृगासीत् ३०
यद्यहंभाषेसुमुखीसम्मूहायद्यनन्ततद्दैन्यमवेक्ष्यतेस्म तत्सर्वमागत्यगुणाकरायन्यवेदयज्ज्ञाग
वदुत्तमोसौ ३१ विश्वंभरोन्यांश्चनिहत्यदैत्यान्विश्वंभराभारमपाचकार भवाब्धिमज्जज्जनता म
रकस्यप्रायोवतारोहिसदुत्सवाय ३१ यस्त्रातुंव्रजमुज्जहारसहसागोवर्धनंक्ष्माधरंयस्त्रैलोक्य लो
य मदर्शान्निजमुखांभोजेयशोदाकृते यःपुत्रान्स्वगुरोर्यमालयगतानभ्यानिनायक्षणाद्योभूभारम
पाचकारसकलंतस्मैनमःशार्ङ्गिणे ३२ किंत्वन्त्रावसतिर्विलोक्तिनिनिलेपा नालमेवाश्रितंभो
भागीश्वरहंनतत्रसततंमाक्लेशयन्त्यर्थिनः आस्तेकोपिहरिर्गयाविलगिरोक्ष्मापालचूडामणि
स्तेनार्थिप्रकरःकृतोधनवदवश्चाधुनात्वंसुखम् ३४ हरिराजप्रतापार्कप्रतप्ताङ्गीर्दिगंगना

हरि
विका
११

दिग्गजावीजयन्तीवकर्णतालैः पुनःपुनः ३५ श्रीमानब्रह्मामरसोद्भवद्विजकुलालंकारचूडामणिर्ग
ङ्गानिर्मलमौनभार्गवकुलेजातोत्रसौपण्डितः आसीत्तस्य सुतः ससूर्यसुकृतीयोद्भांबिकायां
चिरालेभेश्रीहरिरामरत्नमवनीमध्येनदात्ताच्चिरम् ३६ नानागुणैरवनिमंडलमण्डनस्यश्री
सूर्यसूनुहरिभूमिभुजोनियोगात् त्रैलोक्यकौतुककरंक्रियतेस्मकाव्यंलोलिम्बराजकविना
कविनायकेन ३७ इतिश्रीहरिविलासकाव्येपंचमःसर्गः ५ इतिश्रीमत्सूर्यपण्डितकुला
लंकारश्रीपण्डितहरिहरमहाराजाधिराजोद्योतितलोलिम्बराजविरचितंश्रीहरिविलास
काव्यंसमाप्तम् श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॐश्रीकमलायनमोनमः वासुदेवायनमः ११